

СЕНАТУ УНИВЕРЗИТЕТА УНИОН У БЕОГРАДУ

Одлуком Сената Универзитета Унион у Београду број: А 203-01/22 од 14.07.2022. именовани смо на предлог Већа за последипломске студије Правног факултета Универзитета Унион у Београду, за чланове Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата Дамира Шитеа под насловом „*Consideration* енглеског уговора из угла континенталног правника“ (у даљем тексту: Комисија).

Израда наведене докторске дисертације одобрена је одлуком Сената Универзитета Унион у Београду број А 254-01/20 од 07.09.2020. године. Истом одлуком је за ментора приликом израде докторске дисертације одређена проф. др Катарина Иванчевић.

Комисија у саставу:

др Катарина Иванчевић,
редовна професорка Правног факултета Универзитета Унион у Београду

др Матеја Ђуровић,
ванредни професор Правног факултета Краљевског колеџа у Лондону

др Слободан Вукадиновић,
доцент Правног факултета Универзитета Унион у Београду

након што је прочитала докторску дисертацију, подноси Сенату Универзитета Унион у Београду следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о докторској дисертацији

Докторска дисертација кандидата Дамира Шитеа под насловом „*Consideration* енглеског уговора из угла континенталног правника“ написана је на српском језику, са сажетком на српском и апстрактном на енглеском језику. Дисертација је израђена у укупном обиму од 449 страна, рачунајући садржај, сажетак, апстракт и списак литературе. Дисертација је написана у уобичајеном формату А4, уобичајеног прореда (1.5 у основном тексту) са 1.494 фусноте и обухвата 1.153.193 карактера (са размацима). Од укупног броја страна, централни текст дисертације садржи 417 страна, садржај је приказан на 4 стране, сажетак на српском и апстракт на енглеском на 4 стране, а списак коришћене литературе на 21 страни.

Списак коришћене литературе броји 254 страних и домаћих одредница, од чега 113 монографија и уџбеника и 141 цитираних чланака, прилога у зборницима и радова изложених на конференцијама. Остали коришћени извори су домаћи и страни прописи, коментари закона, истраживања, анализе, судске одлуке домаћих и страних судова. Према напомени аутора, списак коришћене литературе обухвата само она дела која је аутор

директно цитирао. На тај начин, у дисертацији је коришћено 113 монографија и уџбеника, као и 141 прилог у зборницима и серијским публикацијама (чланци). Остали коришћени извори су домаћи и страни прописи, коментари закона, истраживања, анализе, енциклопедије, судске одлуке страних и домаћих судова.

Након списка литературе, у форми прилога, на три стране је садржана биографија кандидата, затим следи потписана изјава кандидата о ауторству, као и потписана изјава аутора о истовестности штампане и електронске верзије докторског рада. Обе изјаве су приложене на обрасцима Универзитета Унион у Београду.

2. Садржина докторске дисертације

Централни део докторске дисертације садржи увод, пет основних делова – глава и закључак.

Увод (стр. 12–19) садржи разлоге за одабир теме, предмет истраживања, циљ и задатке истраживања, полазне хипотезе, методе истраживања, разлоге научне и друштвене оправданости теме дисертације, очекивану практичну примену резултата и указивање на систематику рада и план излагања.

Глава 1 (стр. 20–75) посвећена је анализи *common law* уговора. Аутор се у првом одељку бави дефиницијом уговора у енглеском праву (*contract*), односно разликама датог института у односу на његов европско-континентални концепт. Суштинску разлику између континенталног и *common law* уговора, кандидат препознаје у одсуству добродоног уговора у оквиру англо-америчке породице права. Ова искључива теретност, према мишљењу аутора чак искључива синалагматичност *common law* уговора, резултат је управо тамошње доктрине *consideration*. У даљој анализи појма енглеског уговора, кандидат указује на разлике које произилазе из околности да је дати институт у оквиру енглеског права нормативно суштински одвојен од права на накнаду штете (*torts*), док европско-континентални уговор, као неодвојиви део целине облигационог права, са његовим осталим институтима, попут права на накнаду штете, неоснованог обogaћења, незваног вршења туђих послова, и овоме слично, дели јасне основне карактеристике. У том смислу, аутор указује на релевантне одредбе како страних (примера ради, швајцарски Законик о облигацијама, немачки Грађански законик), тако и на одредбе домаћег Закона о облигационим односима (даље: ЗОО), којима поткрепљује своја запажања. Основну разлику између енглеског *torts law* и европско-континенталног права на накнаду штете кандидат препознаје у одсуству опште законске одредбе о накнади штете у случају њеног проузроковања уз услов постојања кривице штетника у оквиру *common law* права, а коју проналази у континенталним правима и наводи одредбе значајнијих националних закона и грађанских законика европских земаља. У раду, кандидат указује да енглеско право на накнаду штете подразумева *numerus clausus* штетних радњи због којих оштећени може од штетника захтевати накнаду, односно не везује га за околност њеног скривљеног проузроковања, већ превасходно чињенице да ли је штета настала услед инкриминисаног грађанског деликта у оквиру тамошњег *law of torts*. Са друге стране, аутор указује да овако оштра нормативна подељеност између уговора и права на накнаду штете у енглеском праву уопште није присутна када се ради о институту неоснованог обogaћења. Конкретно, аутор истиче да се енглеско право на реституцију (*law of restitution*) тек однедавно успело профилисати као самостални извор облигација, при чему се у теорији и даље воде полемике око тога да ли се ради више о квази-контракту или о квази-деликту.

Након анализе појма енглеског уговора, кандидат обрађује његове специфичности у односу на европско-континентално уговорно право. У том смислу, разматра питање унилатералних и билатералних уговора, односа понуда-обећање, начела добре вере, те коначно начела еквивалентности. Конкретне тематске области су одабране из разлога што се њиховом анализом, према мишљењу аутора, може извршити нешто јаснији увид у основне разлике између *common law* и континенталног уговора. Док је у оквиру европско-континенталне породице права уговор у коме једна страна има права, а друга обавезе, енглески *unilateral contract* је као и сваки други *common law* уговор пре свега синалагматичан, па самим тим ни не може представљати пандан континенталне класификације. Као тип уговора у коме понуђени на понуду не одговара изјавом о прихвату, већ искључиво конклюдентно – испуњењем захтеване престације, аутор енглески унилатерални уговор посебно анализира у односу на реалне уговоре, те једнострану изјаву воље. Приликом сагледавања односа понуда-обећање, кандидат између осталог указује и на основну терминолошку разлику између начина означавања уговорних страна код две европске породице права. Док су то на континенту понудилац и понуђени, у оквиру *common law* контекста, ради се пре свега о даваоцу и примаоцу обећања (*promisor-promisee*). Тако се процес закључења уговора енглеског права препознаје прво у сусрету *promise* и *counterpromise*, на основу којих се затим формира *offer* односно понуда, чијим прихватам од стране понуђеног долазимо до сагласности воља (*agreement*). Аутор, у том смислу, примећује како се домаћи термин закључење уговора, у односу на *common law* праксу, нешто прецизније може разумети као тамошње склапање уговора. У оквиру ових разматрања, аутор је понудио и уводне напомене о енглеском институту *promissory estoppel* као једном од значајних *equity* сегмената тамошње доктрине *consideration*. Начелно одсуство континенталног принципа добре вере у оквиру енглеског уговора, према мишљењу аутора, не дозвољава закључак како је дати стандард непознат у оквиру *common law* породице права. Поред његовог присуства у пресудама лорда Мансфелда из друге половине XVIII века, концепт добре вере се проналази и тексту у *Sale of Goods Act* из 1979. године, док је под утицајем права ЕУ, временом прерастао у принцип који енглески судови могу примењивати у својим одлукама. Такође, кандидат указује на конкретне институте енглеског уговорног права чији је задатак функционално подударан са смислом континенталног концепта добре вере. Коначно, аутор анализира одсуство начела еквивалентности, односно принципа једнаке вредности узајамних давања у двостраним уговорима, како га познаје домаће право. Прегледом континенталних позитивноправних норми о институту прекомерног оштећења (*laesio enormis*), односно зеленашких уговора, аутор примећује како, као што је то случај и код начела добре вере, примера ради енглески институт *unconscionable bargains* обезбеђује онај степен заштите савесне уговорне стране у оквиру *common law* права који проналазимо у континенталном концепту прекомерног оштећења.

Глава 2 (стр. 76–157) има наслов *Consideration* енглеског уговора и посвећена је детаљној анализи овог института *common law* права. У оквиру посебних одељака, аутор се бави питањима дефиниције института, начинима његовог прецизирања у оквиру релевантних прецедената, историјским развојем самог института, односно његовом критиком у оквиру англо-америчке правне мисли. Дефиницију института *consideration*, кандидат преузима из енглеске правне мисли која га базира на неколико судских прецедената. Пре свега, аутор истиче да је *consideration* услов утуживости енглеског уговора (*enforceability*). Другим речима, уговор који не садржи *consideration* није могуће

принудно реализовати с обзиром да није утужив пред судом. Указује да се *consideration* састоји од неког права, користи, добити или ма каквог бољитка који се приписује једној страни, односно трпљења, неповољности, губитка или дужности коју даје, трпи или предузима друга страна. Аутор на овом месту посебно истиче да се концепт противчинидбе (како се у одређеним континенталним разматрањима означава *consideration*) доводи у везу са престацијом једне стране (*promise*), а не са уговором у целини. Једну од језгровитих дефиниција доктрине *consideration*, кандидат проналази у образложењу одлуке енглеског суда из 1915. године, по којој је *consideration* цена датог уговорног обећања.

Кандидат је посебну пажњу посветио начинима на које енглески судови утврђују присуство правно ваљаног, односно правно упитног *consideration*-а. У прву категорију, према резултатима истраживања аутора, спадају три теста: тест захтева, тест полазне тачке, као и тест правне вредности. Тест захтева подразумева да се као правно ваљани *consideration* препознаје управо она противчинидба примаоца обећања коју је давалац обећања (дужник) захтевао у замену за своју чинидбу. Тест полазне тачке се заснива на схватању да *consideration* мора да исходи од примаоца обећања. У оквиру ових разматрања, аутор примећује како је управо захваљујући овом ставу енглеска правна мисао успела да ублажи своју круто постављену доктрину *privity of contract*, по којој су трећа лица готово механички искључена из уговорног односа. Наиме, идејом да *consideration* мора да исходи од примаоца обећања (*move from the promisee*), али не мора да дотакне даваоца обећања (*need not move to the promisor*), омогућено је испуњење уговорне обавезе у корист трећих. Коначно, на овај начин се врши и јасно разграничење између захтева *consideration* и побуда за закључење уговора (*motive*). Тест правне вредности представља према аутору једну од основних контроверзи енглеске доктрине *consideration*, о којој се нешто подробније говори и у каснијим анализама, док јој је одређена пажња дата и у уводним разматрањима. Енглеска доктрина *consideration* се на овом месту поставља дијаметрално супротно са континенталним, а нарочито домаћим начелом еквивалентности, пошто се као правно прихватљива цена обећања може појавити и вредност зрна бибера. Кандидат на овом месту указује на неколико судских прецедената који сликовито указују на ову околност, при чему се посебно истиче аргумент лорда Самервела из одлуке Дома лордова из 1960. године, по коме је у енглеском праву одавно утврђено како је *consideration* све оно што давалац обећања захтева, па било то и зрно бибера, без обзира на околност да не воли бибер, и да ће примљено зрно истог тренутка бацити (страна 92 дисертације). Када се ради о питању правно упитног *consideration*-а, аутор указује на проблематику која се односи на ранији *consideration*, обавезу која постоји на основу опште правне норме, постојеће уговорне обавезе према трећем лицу, односно према сауговарачу, као и проблем делимичног испуњења обавезе. Анализом је јасно утврђено како раније постојеће обавезе примаоца обећања не могу представљати *consideration*. Изузетак у овом смислу чини већ постојећа обавеза према трећем, која се у оквиру енглеске правне мисли схвата као правно ваљани *consideration*.

Аутор у овој глави посебно анализира историјски развој доктрине *consideration*, указујући на неколико постојећих теорија. Према мишљењу самог аутора, ниједан од изнетих ставова се не може посматрати изоловано, односно одвојено од аргумената који се проналазе у другим теоријама. Како се ради о правном институту који се развија кроз неколико векова, став је аутора, он никако не може бити резултат само једног сплета околности (страна 134 дисертације). Тако, кандидат проналази аргументе који дозвољавају

закључак како је *consideration* резултат како слободнијег читања римских правних извора, ово пре свега од стране суда лорд-канцелара, тако и потребе општих судова краљевине да пронађу начин на који ће пружити заштиту обавезама насталим на основу споразума који нису задовољавали прописану форму. На тај начин је применом принципа *quid quo pro*, пронађен основни унутрашњи састојак енглеског уговора: *consideration*. У делу посвећеном критици доктрине *consideration* кандидат исцрпно представља полемику коју је изнео Атија седамдесетих година XX века, на коју је између осталих свој одговор понудио Трејтел. Мишљење је аутора како су ставови професора Атије донекле резултат његовог уског читања конкретних, истина проблематичних одлука енглеских судова, те да је у том смислу недостатак критике то што саму доктрину *consideration* сагледава превасходно из угла њених недостатака, што је у оквиру понуђене анализе, сматра аутор, довело до тога да се услед загледаности у појединачно превиди суштина (страна 157 дисертације).

Глава 3 (стр. 158–335), која носи наслов *Consideration* из угла континенталног права, представља централни део рада. У оквиру ове целине, након дефинисања полазних основа упоредноправног истраживања, детаљно су анализирани ставови правне доктрине и позитивноправна решења европско-континенталне породице права које се могу довести у функционалну везу са енглеском доктрином *consideration*. У том смислу је извршено исцрпно испитивање континенталног концепта каузе, антикаузалистичког приступа уговору, као и питања везаних за сагласност воља, предмет, те дејства уговора. На крају, дат је посебан осврт на однос доктрине *consideration* и права ЕУ, односно домаћег облигационог права.

У раду, аутор је пошао од начина примене концепта *causa* у оквиру римског права, те његовог односа са савременим концептом каузе, односно енглеског *consideration*. Каузалистички и антикаузалистички круг континенталних европских права анализиран је како у оквиру постојећих теорија, тако и конкретних позитивноправних решења већег броја националних права. У првом реду су испитане релевантне теоријске поставке каузалиста (класична теорија, модерне теорије), односно антикаузалиста (немачка теорија о каузи). Након тога, аутор разматра релевантне одредбе француског, италијанског, шпанског, румунског (каузалистички круг), односно португалског, немачког, аустријског, чешког, те мађарског грађанског законика (антикаузалистички круг), као и облигационих закона Бугарске и Швајцарске. Кандидат у својим закључцима указује на подударности и одступања у односу на настанак и теоријски развој два института (кауза – *consideration*), њихову теоријску компаративну анализу, те на крају доводи у везу са постојећим позитивноправним оквиром. У односу на каузалистички круг европских права, аутор закључује како кауза теретних континенталних уговора представља јасан и недвосмислен пандан енглеске доктрине *consideration*. Јасна одступања настају када се у везу доведу континентални добротини уговор и енглески *consideration*. У том смислу, аутор проблематизује концепт континенталне каузе добротиних уговора, сматрајући га погрешно постављеним. Разлика која се може приметити између два института, по становишту аутора, тиче се њиховог квантитативног одређења, услед одсуства приговора *laesio enormis* у оквиру енглеског права. Међутим, аутор закључује како дато квантитативно одступање није од утицаја на његову квалитативну димензију, по којој се кауза теретног континенталног уговора мора поистоветити са енглеским *consideration*. Кандидат даље препознаје како антикаузалистички круг европских права, иако одбацује каузу као конститутивни елемент уговора, у одређеним случајевима прибегава идеји *циља*

уговора, односно циља обавезе чији су функционални обрасци у јасној вези са енглеском доктрином *consideration*.

Аутор даље разматра питања која се тичу односа сагласности воља, предмета, односно дејства уговора и енглеске доктрине *consideration*. У односу на сагласност воља, указује на значај који *animus contrahendi* има у односу на очекивану контрапрестацију у оквиру уговорног односа. Даље, намера уговарања доведена је у везу са тестом захтева енглеске доктрине *consideration*, односно каузе као заједничке представе уговорних страна присутне у немачкој теорији. Аутор указује на утицај који воља, односно *consideration* имају у периоду након закључења уговора, у случају његових измена и допуна. Док континентална права, сматра кандидат, на овом месту указују на проблем мана воље, енглеско право у истој намери намеће обавезност новог узвратног *consideration*-а. На тај начин, истиче, два института имају подударну функционалну раван. У односу на предмет уговора, аутор између осталог нуди одређено термилошко прецизирање, сматрајући како би се адекватан енглески појам могао пронаћи у тамошњем *promise*, а не *subject matter*, како би се то могло очекивати. Сегмент који континентални предмет везује за енглески *consideration*, кандидат проналази у захтеву користи коју континентални поверилац има односно треба да има од узвратне обавезе. Аутор на овом месту, полазећи од дефиниције енглеског *consideration* као користи или бољитка коју једна страна прима, закључује како је енглески приступ нешто логичнији јер корист везује за *consideration*, а не за *promise*, у чему се донекле огледа термилошка збрка каузалистичког круга европско-континенталних права, с обзиром на то да би се дата корист морала довести у везу са каузом, а не предметом као што је то сада случај. Кандидат у односу на опште дејство уговора, стварање права и обавеза за његове стране, не пропушта да прецизира како се разлика у односу на *consideration* чије присуство такође доводи до утуживих (*enforceable*) права и обавеза, односе не на уговор у целини (континентално дејство), већ на узвратну обавезу друге уговорне стране. У односу на појединачна дејства двостранообавезујућих уговора, аутор између осталог посебно указује на одсуство захтева једнаке вредности узајамних давања уговорних страна у оквиру *common law* уговора.

Овај део дисертације обухвата и посебну анализу односа енглеске доктрине *consideration* и права ЕУ. Кандидат сагледава путању развоја права ЕУ, те указује на основне инструменте уговорног права ЕУ: Начела европског уговорног права (даље: НЕУП) и Нацрт оквирних правила. Након што укаже на јасно нормативно одсуство захтева који би кореспондирани са енглеском доктрином *consideration* приликом закључења уговора у оквиру права ЕУ, аутор посвећује примерену пажњу концепту циља уговора, како их нормирају два наведена инструмента права ЕУ. Циљ уговора се у оквиру НЕУП доводи у везу са утврђивањем евентуалног прекомерног оштећења савесне уговорне стране, представља један од параметара код његовог тумачења, постојања „подразумеваних” клаузула, и коначно процене да ли се одређена околност може сматрати за разумну. Аутор истиче како се управо овај стандард разумног, између осталог, у оквиру НЕУП појављује као мерило којим су се стране руководиле када су дефинисале битне састојке свог уговора. Кандидат сматра како се у овом сегменту открива функционална подударност енглеске доктрине *consideration* и циља теретног уговора права ЕУ. Иако ни НЕУП, ни Нацрт оквирних правила не условљавају настанак пуноважног уговора додатним захтевима осим сагласношћу воља и постојањем јасне намере правног обавезивања, аутор закључује како принцип разумног, који се сагледава кроз појам циља

теретног уговора, а чије је дејство условљено управо тим циљем, дозвољава функционалну раван са енглеском доктрином *consideration*.

На крају ове целине, следи детаљно испитивање односа доктрине *consideration* и Закона о облигационим односима. Већ на самом почетку аутор као примарни институт овог упоредноправног испитивања дефинише основ обавезе (каузу). У уводном сегменту кандидат прати развој домаће мисли о каузи од времена доношења српског Грађанског законика до данас, дефинишући два основна периода: време до доношења Закона о облигационим односима, и време након тога. Анализа прати развој домаће правне мисли, посебно се осврћући на околност да је до доношења ЗОО, домаће позитивно уговорно право било пре свега антикаузалистичко. Аутор чак нуди и своја размишљања о могућим разлозима услед којих је југословенско уговорно право од изразито антикаузалистичког, након Другог светског рата прешло у тзв. каузалистички круг. Примерену пажњу кандидат је посветио и променама које су одредбе ЗОО о основу обавезе доживеле у националним прописима држава насталих распадом Југославије, као и пројекту Грађанског законика Републике Србије. Кандидат затим нуди преглед анализе односа енглеске доктрине *consideration* и института кауза како га представља домаћа правна литература. Аутор закључује како је основ обавезе теретног уговора ЗОО у функционалном смислу у целости подударан институту *consideration* енглеског уговорног права. Кандидат изводи јасну разлику између изнетог закључка и другачијих ставова који се могу пронаћи у оквиру домаће правне мисли. Указујући на законске дефиниције именованих уговора ЗОО, аутор тврди како су оне једнозначне са начином на који би се дати уговорни односи могли разумети у оквиру енглеског права. У том смислу истиче како домаћи институт није ништа мање ни ништа више од онога што је у истом случају енглески *consideration*. Посебну пажњу кандидат посвећује питању утицаја јавног поретка на два анализирана института. Према његовом мишљењу, оба института представљају уплив јавног поретка у уговорни однос. Код оног енглеског, он се огледа у томе што без присуства ваљаног услова *consideration* енглески уговор није утужив, односно савесна уговорна страна се не може обратити суду и захтевати ангажовање управо датог јавног поретка у свој приватноправни однос уколико он не садржи правно ваљани *consideration*.

У **Глави 4** (стр. 336–387) аутор анализира примену института *consideration* у пракси судова ван енглеског говорног подручја. Кандидат започиње испитивањем проблема примене страног права приликом одлучивања, указујући на специфичности грађанског поступка са иностраним елементом, те појединим особеностима примене страног права приликом доношења ауторитативне одлуке. Аутор након тога указује на промене које је институт *consideration* доживео у оквиру англо-америчке породице права, и то у пракси судова изван Енглеске и Велса: у Аустралији, Новом Зеланду и у САД.

Након ових уводних разматрања, кандидат пре свега нуди увид у праксу континенталних форума у примени *common law* права као таквог. Иако указује на својеврсни отклон и готово подразумевајућу нелагоду континенталних судија приликом примене *common law* права, аутор анализирајући поједине пресуде касационих судова Француске и Србије изводи закључак да су континентални форуми дорасли задатку правилне примене *common law* права. Проблеми у примени су, према његовом закључку, практичне природе, и тичу се пажње и времена које нижестепени судови могу одвојити у циљу упознавања њима страног права. Кандидат у том смислу посебно истиче како су у цитираним одлукама касационих судова, нижестепене одлуке морале бити преиначене услед погрешне примене, односно погрешног разумевања страног права. У делу рада који

је посвећен анализи праксе континенталних форума и доктрине *consideration*, кандидат се у одсуству судских одлука одлучио за спровођење студије случаја – анкете, у оквиру које је учествовало 30 правника из Белгије, Бугарске, Италије, Мађарске, Србије, Украјине и Француске. Анкета је садржала пет хипотетичких случајева, формираних према чињеничној грађи познатих прецедената енглеских судова по којима је формирана доктрина *consideration*, а на које је од учесника анкете затражено да дају своје мишљење о томе на који начин би пресудио њихов домаћи суд, и на основу којих аргумената.

Према закључку аутора, спроведена студија случаја показала је како доктрина *consideration*, насупрот њене утврђене функционалне подударности са појединим установама европско-континенталне породице права, показује оштра одступања у начинима на које она утиче на уговорне односе у англоамеричком свету, у односу на континенталну Европу. Доктрина *consideration*, према становишту аутора, представља онај појам енглеског уговорног права који попуњава све празнине које у правном систему могу да настану. Континентални форум би приликом примене енглеског права у конкретним случајевима, закључује аутор, морао искорачити из свог концепта консенсуализма сваки пут када *common law* захтева узвратни *consideration*, као што је то случај код измена и допуна постојећег уговора. Исто тако, указује аутор, континентални суд би морао одустати и од одређених својих модела, пре свега везаних за питање значаја тривијалне или економски изразито багателне престације неке од уговорних страна у конкретном односу, у складу са мерилом зрна бибера. У овом смислу аутор истиче како се правне последице примене страног права морају одржати чак и уколико су дијаметрално супротне исходу до кога би довело право државе суда, под условом да то не вређа јавни поредак.

Глава 5 (стр. 388–418) посвећена је анализи развоја уговорног права. На почетку кандидат указује на однос доктрине *consideration* и савременог континенталног уговорног права. У том смислу, аутор указује на недавно спроведене измене и допуне француског Грађанског законика, којима је у оквиру француског права напуштена кауза, те замењена германистичким концептом садржине уговора. Аутор у оквиру главе 5, у делу који се тиче судске праксе као основа развоја уговорног права, указујући управо на наводе из образложења на основу којих је француско законодавство и спровело дате реформе, примећује како је до напуштања каузе дошло управо због неуједначене судске праксе у њеној примени, те намери да се обезбеди већи степен правне сигурности. Аутор, након што је указао на одређене сегменте у којима је дошло до приближавања енглеске доктрине *consideration* и континенталне каузе, закључује како се заједнички именовани ови институти може пронаћи у концепту циља уговора, који опет примећује и у антикаузалистичком кругу европских права. Кандидат указује да су правци развоја савременог уговорног права, када се ради о закључењу уговора, доминантно антикаузалистички. У том смислу он указује не само на право ЕУ, већ и поједине инструменте, као што су Конвенција УН о уговорима о међународној продаји робе (Бечка конвенција) или UNIDROIT Принципи међународних трговачких уговора. У том смислу, аутор закључује како историјска улога основа обавезе не само да делује истрошена, већ је у савременом свету на моменте – *animus donandi*, зрно бибера – и гротескна (страница 418 дисертације).

У **Закључку** (стр. 419–428), аутор не даје, као што је уобичајено, концизни приказ својих ранијих излагања већ се осврће на суштинске проблеме и предлаже конкретна решења за српско право.

Аутор констатује да је полазна хипотеза, по којој је континентално схватање енглеског уговорног концепта *consideration* условљено римском каузом, те да ће у ситуацијама када континентални правник анализира, односно када у спору континентални судија треба да доносе одлуку засновану на *consideration* доктрини, дата одлука, у већој или мањој мери, бити различита у односу на одлуку какву би у истој ситуацији донео англоамерички судија, у претежном делу потврђена. Део хипотезе који кандидат на крају, након спроведеног истраживања, оспорава, тиче се значаја који за савременог континенталног правника има римски концепт *causa*. Са друге стране, сматра аутор, континентални правник енглески концепт *consideration* разуме, па самим тим и примењује, под јаким утицајем схватања које има о континенталном институту кауза. Кандидат закључује како на разумевање доктрине *consideration* на континенту не утиче превасходно како енглеско право нормира ту своју особену доктрину, већ какво мишљење континентални правник има о томе шта је све кауза. Посматрајући *consideration* кроз филтер себи ближег института, континентални правник, у ствари, открива у ком се спектру континенталног доживљаја каузе и сам налази. Према мишљењу кандидата, спроведено истраживање је показало да за правнике који долазе из антикаузалистичког круга европских права, *consideration* не улива неко нарочито „страхопоштовање” јер они и иначе нису склони да пуноважност уговора спутавају условљавањима које познају каузалисти. Са друге стране, правници који долазе из каузалистичког круга имају два различита приступа. Поједини, закључује аутор, имају тенденцију да „понизе” *consideration* тврдњом како је то готово инфериоран правни институт у односу на њено величанство каузу. Други пак управо у датој *common law* доктрини настоје да пронађу још један доказ тога како је кауза у тој мери глобално и универзално неопходан институт да га сва права, на овај или онај начин, просто морају имати.

Кандидат посебно истиче како континентална идеја каузе свој основни недостатак показује, пре свега, код доброделиних уговора. Аутор примењује како привржени традиционално постављеним догмама, каузалисти превиђају јасну омеђеност својих парадигми, односно околности да функционисање каузе има своје јасне границе и да се оно распада уколико покушамо да их проширимо. Жеља да каузом објаснимо основ обавезе доброделиних уговора, закључује, неминовно доводи до тога да одабрани механизми по унутрашњој нужности заказују, на шта се реагује гомилањем *квантитета* аргумената, са надом да ће у неком од њих настати *квалитет*.

У складу са резултатима упоредноправне анализе до којих је дошао, кандидат истиче како би и у нашем праву требало размотрити могућност одређених измена. Кандидат сматра да за радикалне реформе какве су спроведене у оквиру француског Грађанског законика у оквиру домаћег права тренутно нема места. Делови који би се према његовом мишљењу могли окарактерисати као спорни тичу се примене института основ обавезе код доброделиних уговора, пре свега уговора о поклону. Конкретно, према становишту аутора, кауза доброделиних уговора је концепт који нема смислено логичко оправдање и који треба напустити. У том смислу је хрватско задржавање утицаја побуда на одрживост доброделиног правног посла модел који би се, према мишљењу аутора, могао применити и у српском праву. Другим речима, сматра како је неопходно јасније дефинисати, односно прецизирати јасније контуре утицаја побуде на одрживост уговорног односа.

Кандидат општи закључак своје дисертације формулише на начин да је енглеска доктрина *consideration* у свом појмовном, позитивноправном, те теоријском смислу у

целости одговара ономе што представља каузу или циљ континенталног теретног уговора. У том смислу, примена овог *common law* института од стране континенталних форума може да осигура довољни степен правне сигурности, ово из разлога што је за континенталног судију кауза теретног уговора извесно јасан и довољно прецизан концепт. Суштински проблеми у примени континенталног концепта каузе или циља уговора, сматра аутор, примарно су везани за домен добротине каузе, која је, у енглеском и њему сродним правима непозната. Људски фактор, на који у овом смислу треба рачунати, везан је за околност да би континентални судија, применом правила енглеског права и института *consideration*, могао бити у ситуацији да донесе одлуку која је супротна пракси на коју је навикао и коју по аутоматизму сматра за неправичну. Основни пример у том смислу је теретни уговор чија престација има „вредност зрна бибера”. Питање, на које би се овде морало додатно одговорити, закључује кандидат, јесте да ли је уговор о продаји ствари која објективно вреди *милион* за цену у износу од *један* погодба која вређа домаћи јавни поредак.

3. Мишљење и оцена докторске дисертације

Докторска дисертација кандидата Дамира Шите под насловом „*Consideration* енглеског уговора из угла континенталног правника“, представља целовит научно-истраживачки напор, који је према мишљењу чланова Комисије, у свему дао позитиван резултат, поготово ако се има у виду да се правни аспекти института *consideration* нису овако детаљно обрађивали у домаћој науци.

Кандидат је идентификовао релеванте правне проблеме у вези са темом рада, спровео истраживање, анализу и адекватно систематизовао, те изложио резултате свог истраживања. Дисертација даје одговоре на најважнија питања која се постављају у вези са одобреном темом, те су циљеви из пријаве докторске дисертације остварени.

Кандидат је до истраживачких резултата и закључака дошао применом научних метода који су својствени правној науци. У дисертацији су доминантно коришћени следећи методи истраживања: правнодогматски, упоредноправни и историјскоправни. У одређеној мери, тамо где је то било подесно код појединих питања коришћен је и социолошки метод, као и анализа појединачних случајева. У недостатку релевантне судске праксе спроведена је и студија случаја чији резултати су приказани кроз детаљну анализу.

У изради дисертације коришћена је обимна и адекватно одабрана литература, као и правни извори и судска пракса.

Након исцрпног истраживања, у коме се критички одређивао према постојећим становиштима у науци, кандидат је самостално извео одређене закључке. Кандидат је одабрао изазовну тему и својим радом допринео разумевању института *consideration* у домаћој правној науци. Приликом позивања на друге изворе, аутор је поштовао правила цитирања и уважио допринос других аутора на чије се радове позива. Аутор се није либио да износи сопствене ставове, које је умео да образложи. Сагласно наведеном, Комисија даје позитивну оцену докторске дисертације.

4. Провера оригиналности докторске дисертације

Извештај ментора о провери оригиналности докторског рада, показује да је докторска дисертација прошла кроз прописану процедуру Универзитета Унион у Београду дана 23.06.2022. године

Провера оригиналности докторске дисертације је показала добијену вредност за Similarity index 12%. Препозната је одређена количина подударања текста као последица цитата, личних имена, библиографских података о коришћеној литератури, тзв. општих места и података, навођења појединих домаћих и страних прописа у оригиналном тексту, коришћења уобичајених правних термина, као и коришћења уобичајених фраза коришћених у опису истраживања. Поједина подударања са текстовима других аутора су поткрепљена навођењем извора и на појединим местима дословни текст је под знацима навода. У дисертацији су поштована академска правила цитирања и навођења извора.

Извештај ментора проф. др Катарине Иванчевић о провери оригиналности докторског рада од 24.06.2022. године указује на оригиналност докторске дисертације, те да се прописани поступак припреме за одбрану може наставити (позитивна оцена).

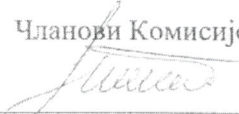
5. Закључак и предлог

Све изложено у овом извештају показује да је докторска дисертација кандидата Дамира Шитеа под насловом „*Consideration* енглеског уговора из угла континенталног правника“ научно заснована и да представља утемељен оригинални научноистраживачки рад. Према мишљењу Комисије ова дисертација испуњава све законске, статутарне и академске стандарде за израду докторске дисертације у области правних наука.

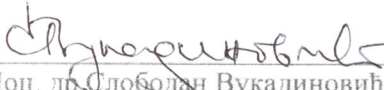
На основу свега изложеног, Комисија констатује да је докторска дисертација кандидата Дамира Шитеа под насловом „*Consideration* енглеског уговора из угла континенталног правника“, подобна за јавну одбрану и предлаже Већу за последипломске студије Правног факултета Универзитета Унион у Београду да усвоји овај извештај, а Сенату Универзитета Унион у Београду да донесе одлуку о одобрењу јавне одбране докторске дисертације.

Београд, 16.08.2022.

Чланови Комисије

Проф. др Катарина Иванчевић

Проф. др Матеја Ђуровић

Доц. др Слободан Вукадиновић